

PANDEMİ KOŞULLARINDA EĞİTİM: ÖĞRETMEN DENEYİMLERİ VE KAPSAYICI ÖNERİLER

Bilgi Notu

Eğitimde Engelli Hakları: Okulda Birlikte Hayatta Birlikte

OKULDA
BİRLİKTE
HAYATTA
BİRLİKTE

SABANCI VAKFI

KAHANE
FOUNDATION

Pandemi Koşullarında Eğitim: Öğretmen Deneyimleri ve Kapsayıcı Öneriler

Bilgi Notu

Pandemi koşulları devam ederken, 31 Ağustos 2020 tarihinde okullar uzaktan eğitim uygulaması ile açıldı. 21 Eylül 2020 tarihinden itibaren okul öncesi ve birinci sınıf öğrencileri için 'aşamalı ve seyreltilmiş' olarak yüz yüze eğitim uygulamasına geçildi. Yüz yüze eğitim kapsamında, çocukların okullarda bulunacağı zaman sınırlandırıldı; yalnızca belirli derslerin yüz yüze yapılması planlandı ve sınıf içerisindeki öğrenci sayıları azaltıldı. 12 Ekim 2020'de ise tüm ilkokul kademeleri, sekiz ve on ikinci sınıflar, özel eğitim okulları ve sınıfları için yüz yüze eğitim uygulamasına geçildi; okul öncesi eğitim kurumları ile köy okullarında tüm kademelerde beş gün yüz yüze eğitime başlandı. 20 Kasım 2020'de ise resmi, özel, örgün ve yaygın tüm eğitim-öğretim faaliyetlerine 15 Şubat 2021'e kadar uzaktan eğitim yoluyla devam edileceği açıklandı.

Eğitim süreçlerinin kilit paydaşlarından olan öğretmenler de bu gelişmelerden doğrudan etkilendi. Bir yandan salgında kendilerinin, yakınlarının ve öğrencilerinin iyi olma hâllerini düşünürken, bir yandan da eğitim süreçlerini olabildiğince verimli bir şekilde sürdürmenin yollarını aradılar.

Tohum Otizm Vakfı ve **İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyoloji ve Eğitim Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi (SEÇBİR)** olarak, engellilik odağında kapsayıcı eğitim yaklaşımının yaygınlaşmasına katkı sunmak amacıyla ve **Sabancı Vakfı** desteğiyle yürüttüğümüz **Eğitimde Engelli Hakları: Okulda Birlikte, Hayatta Birlikte Projesi** kapsamında Ekim-Aralık aylarında 8 ilden ve çeşitli branşlardan 16 öğretmenin katılımıyla dört deneyim paylaşım buluşması düzenledik. Pandemi koşullarında eğitimde karşılaştığımız zorluklar ve bu zorluklara yönelik geliştirdiğimiz çözümleri birbirimizle paylaştık; aynı zamanda birbirimizden güç aldık. Buluşmaların ardından öğretmenlerin deneyimlerinden ve anlatılarından yola çıkarak önemli bulduğumuz noktaları ortaya koymak ve sürecin iyileştirilmesine yönelik önerilerimizi sunmak amacıyla bu bilgi notunu hazırladık. Bilgi notunun tüm öğrencilerin nitelikli ve kapsayıcı eğitime erişim ve katılımının sağlanmasına katkı sunmasını umuyoruz.

Yüz yüze eğitimin başlaması ile birlikte evden çıkmak ve okul ortamında öğrencilerle yeniden bir araya gelmek öğretmenlere iyi gelse de, öğretmenler okulda ve sınıflarda öğrenciler arasındaki fiziksel mesafeyi sağlamakta zorlanıyorlar ve bu durum kaygılarını oldukça artırıyor.

İstanbul'da görev yapan bir okul öncesi öğretmeni öğrencilerin temassızlığını sağlamanın çok güç olduğunu söylüyor ve sağlandığında ise okul öncesi eğitim koşullarının gerçekleşemediğini belirtiyor. Bu durumun hem kendisini hem de öğrencileri çok zorladığını düşünüyor. *“5 yaşındaki çocukların sürekli kendilerini kontrol ettiğini ve bir sandalyede oturduğunu düşünün; faydasız bir şeyin içindeymişiz gibi hissediyorum”* diye de ekliyor.

Mersin'de bir özel eğitim okulunda görev yapan psikolojik danışman da benzer kaygılarını dile getirerek orta ve ağır düzey zihinsel engelli öğrencilerle tam gün eğitime geçtiklerini ama öğrencilere maske taktıramadıklarını, öğrencilerin maskelerine zarar verdiğini anlatıyor.

Kentlerde öğretmenlik yapan katılımcıların deneyiminden farklı olarak, Gaziantep'te bir köy okulunda görev yapan bir okul öncesi öğretmeni ise bu kaygılardan çok uzak olduğunu söylüyor. *“Vakanın uğramadığı ve muhtemelen uğramayacağı köy okulunda bizim için her şey çok normal”* diyor.

Özellikle şehir merkezlerindeki okullarda görev yapan öğretmenlerin birincil gündemi hijyen ve mesafe standartlarını sağlamak oluyor. Pandemi ile birlikte öğretmenlerden beklentilerin artması öğretmenlerin yoğun bir baskı hissetmelerine sebep oluyor.

İstanbul'da görev yapan bir okul öncesi öğretmeni velilerin her şeyden önce sınıflarda yeterli hijyen standartlarının sağlanıp sağlanmadığına ve öğrenciler arasındaki fiziksel mesafenin nasıl korunacağına dair bir garanti beklediklerini söylüyor. Sınıfında yaptığı etkinlikleri fotoğraflayıp paylaştığında bazı velilerin endişeyle yaklaştığını belirtiyor ve hislerini şöyle ifade ediyor: *“Beni kontrol eden ayrı bir mekanizma varmış gibi üzerimde baskı hissediyorum.”*

Denizli'de okul öncesi kademesinde müdür yardımcılığı yapan bir öğretmen öğrencilerden velilere, hatta okula gelen ziyaretçilere kadar hepsinin HES kodunu sorgulama zorunluluğu geldiğini ve bunun da öğretmenlere yük olduğunu söylüyor. Bu süreçte öğretmenlerden beklentinin çok arttığını belirtiyor: *“Öğrenciler uzaktan eğitime erişim sorunu yaşadığında, okulda bir öğretmen COVID olduğunda ve bunun gibi daha pek çok sorunda ilk muhatap hep öğretmen oluyor.”*

Birinci sınıfta öğretmenlerden beklentilere öğrencilerin okuma-yazmaya geçirilmesi de eklenince öğretmenlerin hissettikleri baskı daha da artıyor.

Adana'da görev yapan bir ilkokul müdürü, okulundaki öğretmenlerin öğrencilere ilk haftadan okuma-yazma öğretme kaygısıyla sesleri vermeye başladığını anlatıyor. Bu durumun öğrencileri zorladığını ve öğrencilerin okula gelmek istememelerine sebep olduğunu söylüyor. Öğrencilerin evlerinden ayrılıp yeni bir ortama girmenin endişesini yaşadığı ve etrafındaki arkadaşlarını tanımadığı bu süreçte her şeyden önce oyun ve oryantasyonun çok önemli olduğunu belirtiyor ve ekliyor: *"Biz okuma-yazma kaygısına girdiğimizde çocuklar da giriyor. Her ne olursa olsun oyundan vazgeçmememiz lazım, çocukların da ihtiyacı bu. Çok fazla da oyun var, temas olmadan çocuğun zevkle oynayabileceği..."*

Pandemi koşullarında özellikle özel gereksinimli öğrencilerin eğitime erişimini ve katılımını garanti altına almak gittikçe zorlaşıyor.

İstanbul'da görev yapan bir okul öncesi öğretmeni sınıfındaki özel gereksinimli öğrencinin eğitim hayatının sekteye uğradığını belirtiyor. Okul öncesi düzeyindeki öğrencilerin sınıf içerisinde deneyimleyerek öğrendiği çok şey olduğuna vurgu yapıyor ve uzaktan eğitimin öğrencilerin birbirleriyle olan iletişiminin yanı sıra birbirlerinden öğrendiklerinin de azalmasına neden olduğunu söylüyor. Uzaktan eğitim ve beraberindeki temassızlığın özel gereksinimli öğrenciler için daha zorlayıcı sonuçlar doğurabileceğine dikkat çekiyor.

Kocaeli'de görev yapan bir psikolojik danışman görme engellilerin bu süreçte yaşadığı zorlukları gündeme getiriyor. Birinci sınıfta oryantasyonun kör öğrenciler için çok önemli olduğunu belirtiyor. Pandemi koşullarında okul binalarının kullanımına ve salgından korunmaya yönelik tedbirlere ilişkin kör öğrencilerin ayrıca bilgilendirilmesi gerektiğine ve bu ihtiyaca yönelik sistematik uygulamalara ihtiyaç duyulduğuna dikkat çekiyor: *"Yani bu konular sanki öğrenci ya da öğretmen kendi imkânlarıyla bir şeyler yapabiliyorsa gidiyor; onun dışında sistematik bir şey yok."*

Mersin'de bir özel eğitim uygulama okulunda görev yapan bir psikolojik danışman, pandemi koşulları ve uzaktan eğitim süreci nedeniyle öğrencilerinin eğitsel performanslarının değerlendirilemediğini hatırlatarak bireyselleştirilmiş eğitim programlarının (BEP) öğrencinin gereksinimlerine ve yapabilirliğine uygun hazırlanamadığına, her şeyin evrak üzerinde kaldığına dikkat çekiyor.

**Yüz yüze eğitimin kesintisiz ve verimli yürütülemediği bu süreçte,
veli-öğretmen iletişimi ve işbirliği öğrencilerin gelişiminde
hiç olmadığı kadar belirleyici bir rol oynuyor.**

Denizli’de görev yapan bir sınıf öğretmeni, velilerden öğrencilerinin gelişimiyle ilgili net geribildirim almaya her zamankinden daha fazla ihtiyaç olduğunu, öğretmen ve öğrenci arasındaki ilişki güçlü kurulabilse dahi veli sürece dahil olmadığında sürecin aksadığını söylüyor. İstanbul’da görev yapan bir sınıf öğretmeni ise, veliler ilgili olduğunda paylaştığı yönlendirmelerle süreci etkili yürütebildiğini belirtiyor ve *“veliler sorumluluk alınca, yani alabilecek imkân ve kapasiteleri olanlarla iş gidiyor. Okumaya bile geçmeye başlayan öğrencilerim var”* diye de ekliyor.

Mersin’de bir özel eğitim uygulama okulunda görev yapan bir psikolojik danışman uzaktan eğitim sürecinde velilere ve ailelere çok yüklenildiğine dikkat çekiyor. Bir veliden, uzaktan eğitim sürecinde günde 6 saat dersi bulunan çocuğuna refakat etmesi beklendiğini; veli katılamazsa ders dışı etkinliklerin de olduğu ödevlendirmelerin verildiğini söylüyor. Bu durumun çalışan veliler için daha da zorlayıcı olduğunu belirtiyor ve çalışan velilerden akşamları çocuklarıyla ödev yapmalarının beklenmesini eleştiriyor. Eğitimin herkes için temel bir hak olduğunun altını çizerek, sorunun hak temelli ve çeşitli koşullar ile gereksinimleri kapsayan bir yaklaşımla çözülmesi gerektiğini belirtiyor.

Kocaeli’de görev yapan bir psikolojik danışman özel gereksinimli öğrencilerin velilerinin rolünün uzaktan eğitim sürecinde daha da önem kazandığını belirtiyor. Süreçte özel gereksinimli öğrencilerin gelişiminin aksadığını ve bu durumun velilerin “umutsuzluğa kapılmasına” neden olduğunu söylüyor.

Eğitim herkes için temel bir hak olmasına rağmen yüz yüze eğitimin kesintiye uğraması ve tümüyle uzaktan eğitime geçilmesiyle bazı öğrenciler eğitim süreçlerinin tamamen dışında kalıyor.

Gaziantep'te bir köy okulunda görev yapan bir okul öncesi öğretmeni uzaktan eğitime geçilmesiyle köy okullarındaki öğrenciler ve öğretmenler için eğitimin sona erdiğini söylüyor; uzaktan eğitimi “yalnızca etkinlik kağıtları üzerinden ilerleyecek bir süreç” olarak tanımlıyor. Bunun sadece okul öncesi için değil, okuldaki tüm kademeler için geçerli olduğunu belirtiyor ve şöyle devam ediyor: *“Elimizden geleni yapmaya çalışacağız ama kime nasıl ulaştırırız, merakla bekliyorum. WhatsApp yok, canlı ders yok. Şunu düşünüyorum, velileri ara ara okula çağırıp bahçede etkinlikleri gösterip göndersem mi acaba?”*

Adana'da görev yapan bir ilkokul müdürü öğrencilerin ¼'ine ancak ulaşabildiklerini, yani öğrencilerin %75'ine ulaşamadıklarını söylüyor; öğrencilerin birçoğunun uzaktan eğitime geçilmesiyle birlikte mevsimlik tarımda çalıştırılmak üzere tarlaya götürüldüğünü ekliyor: *“Şimdi MEB kitaplarını bir şekilde onlara ulaştırmamız gerek. Mecburen dolaşarak bu çocuklara en azından kitaplarını ulaştırmaya çalışacağız.”*

İstanbul'da görev yapan bir okul öncesi öğretmeni uzaktan eğitime geçilmesiyle yabancı uyruklu öğrencileriyle temasının kesildiğini; bir sınıf öğretmeni ise Libyalı iki kardeş olan öğrencilerinin derslere artık hiç katılmadığını ve ailelerine de ulaşamadığını söylüyor.

Eskişehir’de özel gereksinimli öğrencilerin ebeveynlerine danışmanlık yapan bir uzman, çalışan çocuklar ile mülteci çocukların özel eğitime gereksinim duyan çocuklardan daha kritik bir durumda olduğuna dikkat çekiyor ve şöyle diyor: *“Çocuğu tanı alabilmiş tüm ebeveynlerin farkındalıkları daha yüksek ve çocuklarıyla çalışma alışkanlıkları oluyor genelde. ... Rehabilitasyonun onlara verdikleri görevleri yerine getirmekle ilgili bir iç disiplinleri oluyor.”* Ebeveynlerinin desteğini alabilseler dahi özel gereksinimli çocuklara çevrimiçi eğitim sunulmasının katılımı çok düşüreceğini, uzaktan eğitimin sadece masa başında oturma becerisi olan ve yönergeleri alabilen çocuklar için mümkün ve etkili bir yöntem olabileceğini ekliyor.

Mersin’de bir özel eğitim uygulama okulunda görev yapan bir psikolojik danışman da aynı görüşü paylaşıyor; görme ve işitme engelli öğrencilerin eğitim içerik ve uygulamalarına erişim sorunlarının olduğunu belirtiyor ve *“erişim sorunlarının çözümü için yetersiz de olsa bir çaba var, ama zihinsel engel grupları için şu an hiç iyi bir süreçten geçmiyoruz.”* diye ekliyor. Ekran karşısında uzun vakit geçirmenin özellikle otizm tanısı bulunan çocuklar için tavsiye edilmediğini hatırlatıyor. Tanısı bulunan çocuklarda, dikkat eksikliği ve hiperaktivite tanılarının da eşlik edebildiğine dikkat çekerek iletişim zorluğu yaşayan öğrenciler için uzaktan eğitim uygulamasının uygun olmadığını altını çiziyor.

Pandemi koşullarında her bir öğrencinin nitelikli eğitim hakkından eşit şekilde yararlanmasını sağlamak; katılımcı ve kapsayıcı eğitimi herkes için mümkün kılmak zor olabilir ancak hepimiz için bir ilk olan bu süreci yaşarken deneyimlerimizi paylaşmak, dayanışma içerisinde olmak ve sürecin iyileştirilmesine yönelik öneriler geliştirmek oldukça önemli görünüyor. Bu nedenle bilgi notunda, yukarıda değinilen deneyimlerin ardından önerilerimiz yer alıyor:

Okulların öğrenciler için öncelikle sosyalleşme alanı olduğunu hatırlayarak, öğrencilerin pandemi koşullarında da okulla, öğretmenleriyle ve arkadaşlarıyla bağ kurmalarını sağlamaya yönelik çalışmalarla işe başlamak ve onlarla oyunlar oynamak

“

Doğrudan akademik bir süreçle başlamak yerine daha çok çocukların birbirini tanımalarına, öğretmenleri ve arkadaşları ile bağ kurmalarına yönelik çalışmalarla ve oyunla başlamalıyız. Zaten ihtiyaçları da paylaşım ve temas, bu fiziksel anlamda değil ama duygusal anlamda. Öncelikle o ihtiyaçlarını karşılamaya odaklanmalıyız.

(Sınıf öğretmeni, İstanbul)

”

Pandemi koşullarında süreci herkes için kolaylaştırmak adına okullarda hijyen ve mesafe standartlarını sağlamaya yönelik kuralları belirlemek ve kurallardan hareketle okul yaşantısında rutinler oluşturmak

“

Fiziksel mesafeyi sık sık hatırlatmakla kalmayıp oyunlarla bunu veriyoruz; maske değiştirme rutinimiz var örneğin. Her öğlen bütün maskeler değişiyor, bahçede oyun oynadıktan sonra tekrar, sınıfa girdiğimizde de tekrar maskeler değişiyor. Bununla beraber teneffüse çıkmadan önce eller yıkıyor; teneffüsten dönünce de eller yıkıyor. Ama bunu ‘Hadi sen elini yıka öyle gel derse’ diyerek değil de hep birlikte yapıyoruz.

(Sınıf öğretmeni, İstanbul)

”

Rutinleri fırsat eğitimlerine dönüştürerek öğrencilerin öğrenmelerini desteklemek ve artırmak

“

Otizimli öğrencim oyun esnasında oyuncaklarını sıraya sokuyordu ve ardından ellerini yıkamaya gidiyordu. El yıkamak ve sıraya girmek üzerinden gidince sürekli, bu durum bana rutinlerin içerisine bir şeylerin gömülebileceğini düşündürdü. Öğretmeniyle bu bağlamda iletişime geçtim; bu rutinlerle sayı saymayı destekleyebiliriz diye.

(Ebeveyn danışmanı, Eskişehir)

”

Eđitim hakkından yararlanmada dezavantajlı konuma dűŖen çocuklar için özel önlemler almak

“

Eğer uzaktan eğitim çözüm olamıyorsa baŖka bir çözüm bulunabilir. Milli Eğitim Bakanlığı'nın (MEB) belediyeler ile özel eğitim alanında iŖbirliđi geliŖtirmek üzerine protokolü var. Belediyelerin mola evleri gibi yerleri kullanılabilir ya da MEB destek merkezleri kurabilir. ... [zel gereksinimli] çocukların yüz yüze eğitime bir Ŗekilde devam etmeleri sağlanmalı.

(Psikolojik danıŖman, Mersin)

”

“

Pandemi gibi kriz dönemlerinde özel gereksinimli öğrenciler evlerine en yakın okullara yönlendirilebilir, öğretmenlere ek bir cretlendirme yapılabilir ve böylece yüz yüze eğitimlerine devam edebilirler.

(İlkokul müdürü, Adana)

”

Çocukların ihtiyaçlarını zorlu koşullarda da gözetmek ve çocuk katılımına alan açmak

“

Çocuk katılımı için en önemli şey öğretmenin erişilebilir olması. Çocuk öğretmene ... özellikle manen, aynı zamanda da her istediğinde erişebiliyor mu? Öğretmene erişebilen çocuğun kısa zamanda aidiyet duygusunun geliştiğini ve daha sonrasında da okul ve sınıf içerisinde istediği şeyleri çok daha rahat dile getirebildiğini gördüm. Mesela 'öğretmenim bugün bize kitap okumanı istiyorum', 'öğretmenim bize şöyle bir oyun oynatır mısınız' diye öneriler gelmeye başladı.

(Sınıf öğretmeni, Balıkesir)

”

Velilerle iletişimi sürdürmek ve velilere çocuklarını desteklemede yol göstermek

“

Erken müdahale çalışmalarının hepsinde ailelerin etkinlikleri nasıl yapacaklarını bilmemelerinin temel nedeni çocuklarıyla günü organize etmeyi bilmemeleri oluyor. Ebeveynler çocuklarının özerklik alanlarını geliştirebilmeleri için evde çeşitli düzenlemeler yapmaya yönlendirilebilir. Mesela mutfakta tabak, çatal ve bıçakları çocuklarının erişebileceği bir çekmeceye koyabilirler ve sofraya kurulacağı zaman çocuk kendisi masaya getirebilir. Zihinsel engelli çocukların seçim yapma ve karar verme becerilerini geliştirmek için şeffaf bir kutunun içerisine iki kıyafetini koyabilirler ve çocuğu karar vermeye teşvik edebilirler.

(Ebeveyn danışmanı, Eskişehir)

”

Her Şeyden 6nce, 6ğretmen olarak kendi iyi olma hâlimizi desteklemek ve deneyim paylaşım buluşmalarına katılmak

“

... en temel sorun Şu; 6ok ciddi ruhsal sıkıntı i6erisindeyiz, anneler babalar da 6yle. Herkes 6ok sıcak bir topu birbirine atma paniğinde... 6ok da anlaşılır... 6ocukların gelişimini atlamayalım tabii ama ruh hâlimiz iyi olmadığı s6rece pek de yapılacakların işe yarayacağını d6Őünm6yorum. O y6zden duygu ve ihtiya6 paylaŐımları artmalı ve herkesin birbiriyle paylaşım yapabileceği alanlar artmalı diye d6Ő6n6yorum.

(Ebeveyn danışmanı, Eskişehir)

”

OKULDA
BİRLİKTE
HAYATTA
BİRLİKTE

KAHANE
FOUNDATION